

Ιωάννη Β. Τσάγκα

ΚΟΝΙΤΣΙΩΤΙΚΑ - ΖΕΡΜΑΤΙΝΑ

Ηπειρώτικα δημοσιεύματα ιστορικού
και λαογραφικού περιεχομένου για το χωριό Ζέρμα
(Πλαγιά) και την ευρύτερη περιοχή των Δήμων
Μαστοροχωρίων και Κόνιτσας
Τόμος Α'
(1980-2004)

Αθήνα 2004

Ο Ιωάννης Β. Τσάγκας γεννήθηκε στην Πλαγιά Ιωαννίνων. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές του στο Γυμνάσιο Κόνιτσας και τις ανώτερες σπουδές του στην Εκκλησιαστική Παιδαγωγική Ακαδημία

Θεσσαλονίκης συνέχισε ανώτατες σπουδές στη Θεολογική Σχολή του Παν/μίου Αθηνών και έλαβε τα πτυχία των δύο τμημάτων της.

Παράλληλα με την εργασία του ως Παιδαγωγού στο Ηπειρώτικο Ίδρυμα Παιδικής προστασίας "Γεωργίου και Αικατερίνης Χατζηκώνστα" και ακολούθως ως Δασκάλου σε δημοτικά σχολεία του Πειραιά και στο Πειραματικό σχολείο Αθηνών (ΠΣΠΑ) φοίτησε στο Τμήμα Μεταπτυχιακών σπουδών της Θεολογικής Σχολής του Α.Π.Θ. και έγινε κάτοχος :

- α) Διπλώματος ειδίκευσης στην "Παιδαγωγική" με βαθμό «Άριστα».
- β) Διδακτορικού διπλώματος στη Θεολογία με κατεύθυνση «Παιδαγωγική» και βαθμό «Άριστα».

Από τον Ιούνιο του 1990 μέχρι το Φεβρουάριο του 2003 υπηρέτησε ως θεολόγος καθηγητής σε σχολεία της νομαρχίας Πειραιά και Αττικής. Σήμερα ασκεί το έργο του Σχολικού συμβούλου του κλάδου ΠΕ1 στα σχολεία των περιοχών Α' Διεύθυνσης Δ.Ε., Αθήνας και Δωδεκανήσου.

Συγχρόνως με την επιστημονική και παιδαγωγική καθοδήγηση των καθηγητών της ειδικότητάς του, διδάσκει στα ΠΕΚ Αθηνών και Πειραιά, Παιδαγωγικά, Διδακτική και Καινοτόμα Προγράμματα-δράσεις για την Υγεία, το Περιβάλλον, τις Νέες Τεχνολογίες και τον Πολιτισμό που προωθεί το ΥΠΕΠΘ και το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

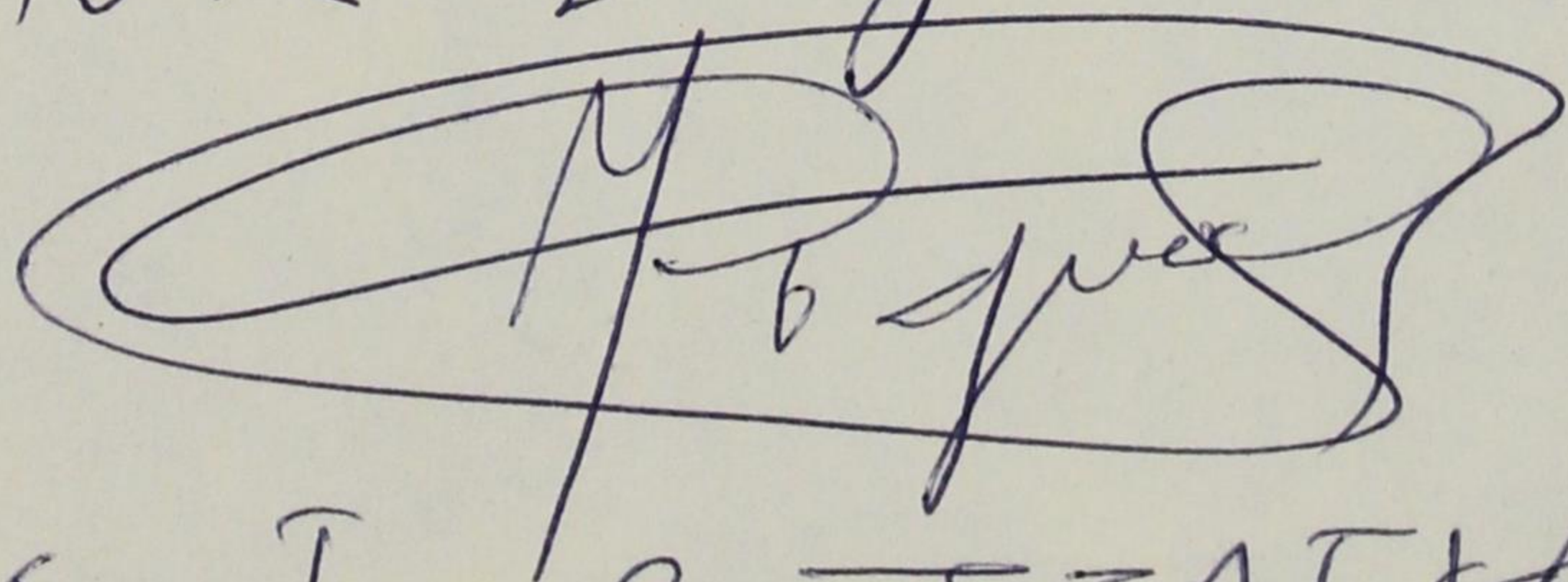
Είναι ενεργό μέλος της Πανελληνίου Ενώσεως Θεολόγων (ΠΕΘ), μετέχει στη συντακτική επιτροπή του Επιστημονικού Δελτίου της, στο οποίο αρθρογραφεί συχνά και μέλος της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος (ΠΕΕ).

ΚΟΝΙΤΣΙΩΤΙΚΑ - ΖΕΡΜΑΤΙΝΑ

Ηπειρώτικα δημοσιεύματα ιστορικού
και λαογραφικού περιεχομένου για το χωριό Ζέρμα
(Πλαγιά) και την ευρύτερη περιοχή των Δήμων
Μαστοροχωρίων και Κόνιτσας.

Στη Διεύθυνση Κεντρικής Βιβλιοθήκης
Κόνιτσας με την παρουσίαση
2 ψηφοποιοιγδελ Νοτερεχοτενός
του και 2 ογυτεροιγδελ σαν
κονιτωωτινη Βιβλιογραφας

Αθήνα 1 Αυγούστου 2016

Δρ. Ιω. Β. ΤΣΑΤΣΙΚΑΣ
Κονιτωωτινη - Ζερματινός
Εκδότης Συμβολών Ορεινών
Α' Αθηνών και Λαογραφικών

Ιωάννη Β. Τσάγκα

ΚΟΝΙΤΣΙΩΤΙΚΑ - ΖΕΡΜΑΤΙΝΑ

Ηπειρώτικα δημοσιεύματα ιστορικού
και λαογραφικού περιεχομένου για το χωριό Ζέρμα
(Πλαγιά) και την ευρύτερη περιοχή των Δήμων
Μαστοροχωρίων και Κόνιτσας

Τόμος Α'
(1980-2004)

ΑΘΗΝΑ 2004

Τίτλος: ΚΟΝΙΤΣΙΩΤΙΚΑ – ΖΕΡΜΑΤΙΝΑ. Ηπειρώτικα δημοσιεύματα ιστορικού και λαο-
γραφικού περιεχομένου για το χωριό Ζέρμα (Πλαγιά) και την ευρύτερη περιοχή των
Δήμων Μαστοροχωρίων και Κόνιτσας, Τόμος Α' (1980-2004)

ISBN: 960-91499-1-X

Copyright ©

Γλωσσική και επιστημονική επιμέλεια: Ο συγγραφέας, Δρ. Ιωάννης Τσάγκας, Πλαγιά Κόνι-
τσας, 44 015 Πυρσόγιαννη, τηλ., 26550-81313 και Αστυδάμαντος 40, 11634 Αθήνα, τηλ.
210 – 7210276, e-mail: jtsagas@yahoo.com

Πρώτη έκδοση 2004

Σελιδοποίηση

Ψηφιακή - Εκτύπωση Βιβλιοδεσία : Γραφικές Τέχνες Λύχνος Ε.Π.Ε.

Πέτρας 16, 104 44 Αθήνα

Τηλ. 210 51 56 300, Fax: 210 51 56 299

email: info@lychnos.com.gr,

URL: <http://www.lychnos.com.gr>

Στον πατέρα μου και στη μάνα μου
Βασίλη και Γιαννούλα που μ'έστειλαν
στο Γυμνάσιο Κόνιτσας με χίλιες
δύο στερήσεις να μάθω γράμματα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΗ ΣΕΙΡΑ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗΣ ΤΟΥΣ (1980-2004)

	Σελ.
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	9
1. Ο Ζέρμας Γιαννούλης. Περιοδικό Κόνιτσα 1980	15
2. Η Ιερά Κοινοβιακή Μονή Ζέρμας. Περιοδικό Κόνιτσα 1982.	19
3. Θέματα κτηνοτροφικού βίου. Περιοδικό Κόνιτσα 1987.	21
4. Λαογραφικές ενθυμήσεις του χωριού μου. Η λαϊκή πίστη και λατρεία. Τ'αρσάλια στη Ζέρμα (Πλαγιά) Κόνιτσας. Περιοδικό Κόνιτσα 1986.	26
5. Η Ζέρμα (Πλαγιά) Κόνιτσας σήμερα (Οδοιπορικό στο χωριό μου με την ευκαιρία των Δημοτικών Εκλογών). Περιοδικό Κόνιτσα 1986.	27
6. Ο Γάμος στην Πλαγιά (Ζέρμα) Κόνιτσας τα παλιά χρόνια. Ηπειρώτικο Ημερολόγιο 1986.	29
7. Επιμνημόσυνος λόγος για το Δάσκαλο Ηλία Μήτση. Περιοδικό Κόνιτσα 1987.	53
8. Ζερματινά Πασχαλινά έθιμα. Του χωριού μου και του καιρού μου. Ηπειρωτικό ημερολόγιο 1987.	55
9. Προβλήματα και προτάσεις για την ανάπτυξη της Πλαγιάς-Κόνιτσας. Προς Ομοσπονδία Αδελφοτήτων Επαρχίας Κόνιτσας 1987.	61
10. Ιστορικά στοιχεία για το χωριό Ζέρμα-Πλαγιά Κόνιτσας. Ομοσπονδία Αδελφοτήτων Επαρχίας Κόνιτσας 1988.	67
11. Το γεφύρι της Ζέρμας στο Σαραντάπορο. Απαντητική επιστολή σε Καντσιώτη. Περιοδικό Κόνιτσα 1989.	83
12. Το γεφύρι της Ζέρμας. Περιοδικό Κόνιτσα 1990.	91
13. Κονιτσιώτικα τοπωνυμικά. Τα παλαιά ονόματα των χωριών της Επαρχίας Κόνιτσας. Ζέρμα, Κάντσικο. Λούψικο & Μπλίσγιαννη. Περιοδικό Κόνιτσα 1991.	97
14. Η Ζέρμα της Κόνιτσας (1618-1913). Ιστορικά και άλλα στοιχεία του Ηπειρωτικού χώρου. Ηπειρωτικό Ημερολόγιο 1991.	103

15.	Κονιτσιώτικα μοιρολόγια. Περιοδικό Κόνιτσα 1993.	117
16.	Κονιτσιώτικα τοπωνυμικά. Διόρθωση ετυμολογικών σφαλμάτων. Περιοδικό Κόνιτσα 1993.	131
17.	Η Γέφυρα Ζέρμας στο Σαραντάπορο και το νέο βιβλίο του Π. Διονυσίου Τάτση. Περιοδικό Κόνιτσα 1993. "	135
18.	Η Κόνιτσα στο Ιστορικό και Γεωγραφικό Λεξικό των Βουτυρά Σ. και Καρύδου Γ. του έτους 1881. Περιοδικό Κόνιτσα 1993.	139
19.	Το γιοφύρι της Ζέρμας (Πλαγιάς) Κόνιτσας στο Σαραντάπορο και όχι το "Καντισιώτικο Γεφύρι". Ηπειρωτικοί αντίλαλοι Πάτρα 1994	141
20.	Η εκπαίδευση στην Κόνιτσα και τα χωριά της μετά την "Άλωση" (1453) και μέχρι του 1913. Συμβολή στην Ιστορία της Νεοελληνικής Παιδείας και στην ιστορία του τόπου μου. Περιοδικό Κόνιτσα 1994 (τεύχ.58ο και 59ο) και 1995 (τεύχ.60ο και 61ο).	147
21.	Η Μονή Ζέρμας στο χωροχρόνο. Στο συλλογικό τόμο "Η Επαρχία Κόνιτσας στο χώρο και το χρόνο". Εισήγηση στο Ά' Επιστημονικό συνέδριο. Δήμος Κόνιτσας - Πνευματικό Κέντρο Μάιος 1995. Κόνιτσα 1996.	171
22.	Κονιτσιώτικες κρήνες. Το "Τρανό πηγάδι της Ζέρμας" Περιοδικό Κόνιτσα 1996.	195
23.	Το Κονιτσιώτικο Ποταμοσύστημα. Τα ονόματα των ποταμών της Κόνιτσας και όχι μόνον. ΑΩΟΣ - ΒΟΪΔΟΜΑΤΗΣ - ΣΑΡΑΝΤΑΠΟΡΟΣ Περιοδικό Κόνιτσα 1996.	209
24.	Κονιτσιώτικα Λαογραφικά. Δωδεκαήμερο. Περιοδικό Κόνιτσα.	221
25.	Κονιτσιώτικα - Ζερματινά δημοτικά τραγούδια. (Συλλογή και κατάταξης τους). Περιοδικό Κόνιτσα 1997.	241
26.	Γλωσσάρι	277
27.	Επίλογος	285
28.	CONCLUSION	287
29.	Παράρτημα (Φωτ. Μοναστηρίου Ζέρμας)	289
30.	Ανατυπώσεις των σφραγίδων της Μονής Ζέρμας, Κατόψεις, τομές	301

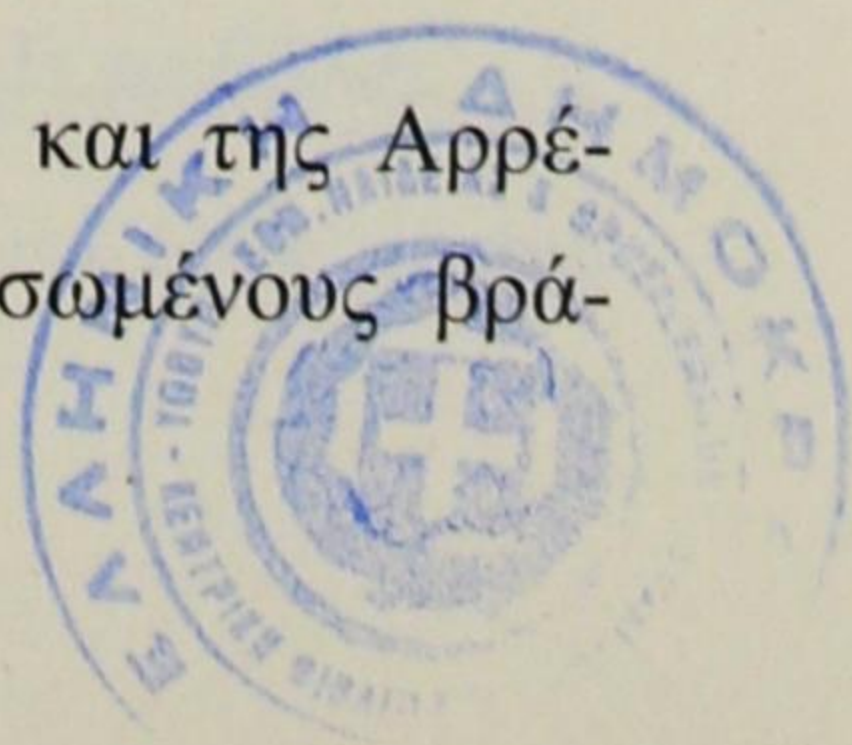
ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τούτα τα γραφόμενα που θα διαβάσετε, φίλοι πατριώτες, δεν έχουν τη φιλοδοξία μιας επιστημονικής πραγματείας σε τομέα ειδίκευσης. Τούτα τα δημοσιεύματα δεν είναι όμως ούτε μια ανεύθυνη λαολογία και γλυκιά νοσταλγία του "παλιού καλού καιρού". Τούτες οι γραμμές γράφτηκαν από αγάπη προς τη γενέτειρά μας, το χωριό μας, την Πλαγιά της Κόνιτσας, που βρίσκεται γαντζωμένη στ' ακρόκλαδα της Πίνδου. Όσα είναι εδώ αραδιασμένα πραγματώνουν ένα όνειρο των παιδικών και εφηβικών μου χρόνων .

Είναι "κομμάτια μιας ζωής" από τον τόπο εκείνο της Κονιτσιώτικης γης που άνθισε η παιδική μου ψυχή και τώρα το άνθος της έκανε τους καρπούς του. Γράφτηκαν από την αγωνία της ψυχής μου, από ένα φιλόστοργο ξύπνημα του νου, από μια ιερή και αχόρταγη δίψα για την ιστορία του τόπου, του πατρικού.

Εδώ κυριαρχεί η καρδιά που σκιρτά για το χωριό και χτυπά πονεμένα τη σκέψη, για το ότι έχει φύγει-μη μπορώντας να κάνει αλλιώς-μακριά από το πολυαγαπημένο σπιτικό τους συγγενείς, τους χωριανούς, τη Ζέρμα και την Κόνιτσα . Εδώ δεσπόζει η αγάπη, το συναίσθημα, η πίστη, η μνήμη που "ξεθάφτει την έρμη την καρδιά" και προσπαθεί από "των παιδικών χρόνων τα λιθοσώρια" να μεταλάβει της γνήσιας κοινοτικής ζωής των ανθρώπων που προηγήθηκαν, γεννήθηκαν, έζησαν, αγωνίστηκαν και έδωσαν την πνοή τους σ' αυτό το χώρο και θέλει να το συνδέσει και μ' εκείνους που θ' ακολουθήσουν τα παιδιά των παιδιών μας πέρα από το 2050. Ανιχνεύει έτσι τα κομμάτια της παράδοσης και της Ιστορίας, ενώ ατενίζει την Ιστορία και την κοινωνία του μέλλοντος.

Εκεί στις Πίνδου τις κορφές, στις πλαγιές της Πλαγιάς και της Αρρένας, στους λόφους και τις ραχούλες, στους γυμνούς και δασωμένους βρά-

χους,στο γέρο πλάτανο του Αγίου Δημητρίου στο παλιό χωριό,στο "τρανό πηγάδι",στο Αι-Θανάση,στα κηπώματα,στη Μεγάλη Ράχη και στον Πλάτανο,στο Μέγα Λάκκο και στον Πριάσωπο,στο Πηγαδούλι που τρέχουν τα νερά και τα κουβαλάει ο Σαραντάπορος,εκεί στα ρίζα του γίλοφου που κούρνιασε η Παναγιά το Μοναστήρι,εκεί στο- χεύει η μακροχρόνια έρευνά μας απ'όπου παίρνει και τη θεματολογία της.

Εδώ στη Ζέρμα την Παλιά και την Καινούργια στα "Κρούσιανα",στο Μοναστήρι της Παναγίας που ο ήλιος όταν πάει να βασιλέψει,μπαίνει από τα μικρά παράθυρα,φιλεί τις εικόνες κι'ανάβει το υπέρλαμπρο καντήλι..

Εκεί που τα κάτασπρα αρνάκια παίζουν και πηδούν στις καταπράσινες πλαγιές των βουνών και βόσκουν σαν πολύτιμα πετράδια σκορπισμένα στη χνουδωτή πρα- σινάδα,ενώ ο ήχος της φλογέρας του βοσκού ακούγεται ευχάριστα μελωδικά και σκορπά παντού -ως πότε όμως- το τραγούδι του ηπειρωτικού βουνού.

Εδώ που το χειμώνα,οι μαγευτικές,οι πουπουλένιες και γεμάτες ομορφιές "ξωτικές" του χιονιού,πέφτουν σιγά-σιγά στο απέραντο σκοτάδι της βασίλισσας νύκτας φτιάχνοντας το εξαίσιο,αέρινο,αραχνο'ύφαντο νυφικό φόρεμα της φύσης.

Εκεί που οι προγονοί μας ζούσαν "κοινοτικά","συντροφικά",αγαπητικά" και διατηρούσαν την αξία τους και την ανθρωπία τους και σε καμιά περίπτωση δεν αισθάνονταν "απολωλότα πρόβατα" μέσα στα τεράστια κοπάδια των μεγαλουπόλεων.

Κι'αυτό όχι απλά από μια ρομαντική ενατένιση "παλιού καλού καιρού",αλλά για να ζούμε με τις αναμνήσεις παίρνοντας δύναμη εδώ,στα κλουβιά της πολυάνθρωπηςΑθήνας,στο τσιμέντο και το σίδερο που σφίγγει την καρδιά μου όλο και περισσότερο και να μή λησμονήσουμε πως είμαστε παιδιά της Κόνιτσας και γυιοί της Ζέρμας. Για να έλθουν στη μνήμη οι χαρές της παιδικής και της εφηβικής ηλικίας,οι χρονιάρες μέρες του χωριού,το σπίτι,που γεννηθήκαμε,η Εκκλησία,το Μοναστήρι, το σχολείο,το χωράφι,τα πρόβατα,η Κόνιτσα.....! πράγματα δεμένα με την ψυχή μας, μια κληρονομιά που τη φέρνουμε πάνω μας.

Αλήθεια,τί χαρές κάναμε !

Όταν μας "αμόλαγε" ο δάσκαλος διάλειμμα και τρέχαμε να πάμε στο σπίτι μας να φάμε το σταρένιο ψωμί και το φρέσκο τυρί ;Όταν παίζαμε στα πλάγια κρυφτό, κυνηγητό,τζαμί ; Όταν τρέχαμε στο μοναστήρι και στου "Γκουφίνα" το λιβάδι να παίζουμε μπάλα ;

Όταν ακολουθούσαμε πίσω από τ'άλογο του "γαμβρού" στους γάμους να πάρουμε το "μήλο",που θα έριχνε πάνω από το σπίτι της νύφης ή να καβαλήσουμε τ'άλογο του μόλις αυτός κατέβαινε ; Όταν τα Χριστούγεννα γυρίζαμε με τις τζουμπάνικες να μαζέψουμε "κλούρες" και τραγουδούσαμε "Κόλιντα,μέλιντα,τρεις χιλιάδες πρόβατα....." Όταν τις Απόκριες,άγουρα παιδάκια με οδηγούς τους μεγαλύτερους στην ηλικία ανηφορίζαμε στο "Κουρί" με τα τσεκουράκια μας να κόψουμε κέδρα για να ανάψουμε την αποκριάτικη φωτιά στο "μεσοχώρι",στον "Άι-Δήμο.

Όταν το Πάσχα ψέλναμε το "Χριστός Ανέστη" στο Νάρθηκα της Εκκλησίας μας.....

Όταν γυρίζαμε στο χωριό Πάσχα,Χριστούγεννα,Αποκριές,καλοκαίρι από την Κόνιτσα,το Γυμνάσιο,το Παζαρόπουλο....

Αλήθεια και τί λαχτάρεις δεν έζησαν οι παιδικές μας ψυχές !

Όταν για να γυρίσουμε στο χωριό μας από την Κόνιτσα μας έκαναν έλεγχο στον Α'ι'-Γιάννη,έξω από την Κόνιτσα.

Όταν ακούγαμε διάφορα από δικούς μας συγγενείς και μη για τις θλιμμένες ιστορίες που έζησε το χωριό μας και η επαρχία μας τα τελευταία χρόνια του εμφυλίου.

Όταν ακούγαμε να φωνάζει η λαγκαδιά ! Παιδια μου ! Παιδιά μου ! Παιδιά μου ! Μικρά μου παιδιά ! Σα να θρηνεί και να κλαίει ακόμα η ηχώ του λόγγου.

Ω μάννες ! μαννούλες ! Ωσες αντέχετε ακόμα ! Ζερματινές μάννες,Ελληνίδες μάννες ! Μαυροφόρεμένες μάννες !

Γοργοχτυπάει η καρδιά και τρέμει απ'τη χαρά της απόψε.Ξανάρθαν τα Ελληνόπουλα ! Τα παιδιά της Ζέρμας ! Ξανάρθαν στη γαλανή πατρίδα ! Άκουσε πονεμένη λαγκαδιά,Ακούστε αηδόνια.Πάρτε τη φωνή μας και κάντε την προσευχή στον Πλάστη. "Σ'ευχαριστούμε Θεέ" "

Πέρασαν αρκετά χρόνια Μου δόθηκε η ευκαιρία να σπουδάσω.Να φύγω από τη Ζέρμα,το χωριό μου και την Κόνιτσα,που την έζησα όταν μεσου-

μανούσε η πνευματική, ηγετική και ανεπανάληπτη εκκλησιαστική φυσιογνωμία του αείμνηστου Μητροπολίτη Σεβαστιανού που η μορφή του εξακολουθεί να μ'εμπνέει..

Έζησα μακριά από το "σπιτοκάλυβό " μου συγκλονιστικά γεγονότα, ανεπανάληπτες ευτυχισμένες στιγμές. Πέρασα απ'όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης κι είχα την τύχη να ακούσω "σοφούς δασκάλους ", αλλά τίποτα μα τίποτα δεν ηλέκτρισε την ψυχή μου, όσο το χωριό, η Κόνιτσα, τα βιώματα αυτά τα πρώτα. Γι'αυτό παράλληλα με τις άλλες ασχολίες μου η κύρια και η πρώτη ήταν να ψάχνω, ν'ανακαλύψω κάτι που να έχει σχέση με τον τόπο και την Ιστορία που έζησα τα παιδικά και εφηβικά μου χρόνια.

Οι προσπάθειές αυτές δεν ήταν πάντα και τόσο εύκολες. Χρειάστηκε να περνάω ώρες σκυμμένος στα βιβλία, κλεισμένος στις βιβλιοθήκες, να κάνω παρέα τους γέρους και τις γριές του χωριού, όταν βρισκόμουν σ'αυτό να καταγράφω απόψεις και να τεκμηριώνω γεγονότα και περιστατικά.

Όσο ο καιρός περνούσε και δημοσιεύσαμε άρθρα από τις έρευνές μας, άλλο τόσο ο πόθος γιγαντώνονταν μέσα μου ν'ακούω και να μαθαίνω όσο μπορώ περισσότερο πράγματα για την τοπική ιστορία, τα ήθη και τα έθιμα, τη λαϊκή παράδοση της Ζέρμας και της ευρύτερης Κονιτσιώτικης-Ηπειρώτικης παράδοσης και ζωής.

Τα κείμενα που καταγράφονται σ'αυτόν τον τόμο που κρατάτε στα χέρια σας, έχουν πολλές απόψεις και αποχρώσεις. Γράφτηκαν από διαφορετική οπτική γωνία από διαφορετικά ενδιαφέροντα και με ποικίλο περιεχόμενο. Γι'αυτό σκεφτήκαμε να σας τα παρουσιάσουμε κατά χρονολογική σειρά δημοσίευσής τους και γραφής τους.

Αρχίζουν από τη δεκαετία του 1980 του καιρού των φοιτητικών μου χρόνων, όταν στις εφημερίδες των Αθηνών "Ακρόπολη" και "Εστία" ανακαλύψαμε το "άγνωστο" στους πολλούς ήρωα Γιανούλλη , και συνεχίζονται μέχρι το 2004.

Πρόθεσή μας μ'αυτή την έκδοση είναι να γνωρίσουν όλοι οι Ζερματινοί και συντοπίτες μας, των άλλων Κονιτσιώτικων χωριών , ό,τι έχει δημοσιευθεί μέχρι σήμερα για την ιστορία, λαογραφία, ήθη και έθιμα του χωριού μας και την Κόνιτσα. Έχουμε πλήρη τη συναίσθηση των μεγάλων δυσχερειών που εμφανίζει μια τέτοια πρώτη προσπάθεια, ενθαρρύνεται όμως από την επίγνωση

της σπουδαιότητας που έχει ειδικά σήμερα, η ενημέρωση, η αφομοίωση, η έγκριτη πληροφόρηση της νέας κυρίως γενιάς για τα ιστορικά εκείνα στοιχεία της Κονιτσιώτικης πολιτιστικής κληρονομιάς με τα οποία συνεχίζεται η ιστορία και παράδοση του πονεμένου λαούς μας. Είμαστε βέβαιοι, πως αυτή η προσπάθεια θα πετύχει το στόχο της και θα μας δώσει τη δύναμη και το κουράγιο να συνεχίσουμε τις έρευνές μας, ώστε στο άμεσο μέλλον να έχουμε και Β' τόμο των "Ζερματινών".

Η έκδοση αυτή του βιβλίου συμπίπτει με τη διοργάνωση των Ολυμπιακών αγώνων από την πατρίδα μας, τη γενέτειρα του αθλητικού και αγωνιστικού πνεύματος και ιδεώδους και αυτό σηματοδοτεί και την ιστορία του τόπου μας και στηρίζει τις ελπίδες μας για το μέλλον της κοινωνίας και την υπέρβαση της βαθιάς κρίσης που την μαστίζει.

Θα ήταν παράλειψή μας να μην ευχαριστήσουμε τον πρώην μαθητή μας Μιχάλη Χ. Καρακούλια ο οποίος με την εργατικότητά του και τη γνώση του στους Η/Υ βοήθησε, ώστε να συντομευθεί η έκδοση αυτού του βιβλίου που κρατάτε στα χέρια σας.

ΑΘΗΝΑ ΙΟΥΛΙΟΣ 2004

Ιωάννης Β. Τσάγκας

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ

Ο Ζέρμας Γιαννούλης

Σ' ένα από τα μαστοροχώρια της Κόνιτσας την Ζέρμα (ν. Πλαγιά), σε περιβάλλον πτωχό και απέριττο, μακριά από τις κύριες εστίες της Ελληνικής ζωής, στα σύνορα Ηπείρου και Μακεδονίας, γεννήθηκε ο οπλαρχηγός Γιαννούλης Ζέρμας. Τ' όνομα του ταυτίζεται με το παλιό όνομα του χωριού και αυτό θέτει πολλά προβλήματα σχετικά με την προέλευση της ονομασίας του χωριού.

— Πήρε το όνομα το χωριό από το γένος του, τη φάρα του ή δόθηκε το όνομα του χωριού στον ίδιο, για την δράση του και την παλικάριά του;— "Ας δούμε όμως ποιος ήταν ο Γιαννούλης Ζέρμας. Στην Αθηναϊκή Εφημερίδα Εστία της 1 "Απριλίου 1897 ο απεσταλμένος συντάκτης περιγράφοντας τις ύποπτες κινήσεις των Τούρκων και τις εντυπώσεις του από τους τύπους των Ελλήνων καπεταναίων σκιαγραφεί και την προσωπικότητα του Γιαννούλη Ζέρμα. Ο συντάκτης τις μέρες του πολέμου βρίσκεται στο πεδίο της Μάχης μεταξύ των αρματολών και των καπεταναίων. Την βιογραφία του ο γνωστός Ζέρμας διηγείται ως εξής. «Εγεννήθηκα στα '54 στο χωριό Ζέρμα μεταξύ Ηπείρου και Μακεδονίας. Πατέρα δεν εγνώρισα, γιατί μ' άφησε χρονιάρικο. Ο πατέρας μου ήταν οπλαρχηγός, δερβέναγας στη λάκα τη δική μας. Μια φορά τα βάλε με τους Τούρκους και ήρθε ξαφνικά στο σπίτι. Τότε μονάχα τον είδα. Ύστερα τον σκότωσαν και δεν τον μετάειδα. Στα 1877 εβγήκαμε με τους επαναστάτες και είχαμε τον καπετάν Λεωνίδα καπετάνιο. Πούθεν ήταν ο Λεωνίδας; Από τη Σαμαρίνα, και αφού σκοτώθηκεν ο Λεωνίδας στο Βλάστη εσηκώσαμε 'μεις το μπαϊράκι, με τον Νταβέλη».

Έλαβε μέρος σαν αρματολός και σύντροφος του Νταβέλη στην επανάσταση του 1878 της Δ. Μακεδονίας μετά δε την απελευθέρωση της Θεσσαλίας και την προσάρτηση της στην Ελλάδα (1881) διέλυσε το σώμα του, άφησε την Μακεδονία και αποκαταστάθηκε στο χωριό Τατάρ (ν. Φάλαννα) του Τιρνάβου, όπου ζούσε μετά της συζύγου του και έκανε τον γεωργό. Η καταγωγή του κρατούσε από το γένος των Κουρλαίων από το χωριό Ζέρμα της Κονίτσης. Τα παιδικά του και εφηβικά του χρόνια ήταν τσοπάνος στον Γιώργο Μήτση στη Ζέρμα. Σκότωσε, άγνωστο γιατί, Τσαντερμάδες (Τούρκους χωροφύλακες) και βγήκε κλέφτης στα βουνά. Ήταν 43 ετών, κανονικού ανα-

στήματος με κεφαλήν Ηπειρώτου και πλούσια γενειάδα. Φημιζόταν για την γνωστικότητά του, την στρατηγικότητά του και την ανδρεία του, τον χαρακτήριζε δε μεγάλη μετριοφροσύνη. Η εφημερίδα Ακρόπολις της 2 Απριλίου 1897 μας πληροφορεί. «Οι δύο σταυραετοί των επαναστατών. Ο Ζέρμας προχωρεί, ο Νταβέλης μάχεται. Ο στρατηγικότατος και εις άκρον γενναίος και περινούστατος Ηπειρώτης Ζέρμας προπορευόμενος διήλθε τον ποταμόν Βενετικό, απωθήσας τους Τούρκους φρουρούς και βαίνει παρά τα Γρεβενά...». Φόρεσε χρυσοκέντητη επιδεικτική στολή αλλά δεν δέχτηκε — μονάχα αυτός με τον Νταβέλη — να φωτογραφηθεί από τους ανταποκριτές των δικών μας και ξένων εφημερίδων. Γι' αυτό και ο Δανός ζωγράφος Μπάγγε τον σκιτσάρει (Ιδέ σκίτσο στο εξώφυλλο). Ο Παύλος Μελάς, ο πρωτομάρτυρας της Μακεδονικής γης πού τον γνώρισε, γράφει: «Είναι έκτακτος, 40 ετών, μάλλον ψηλός, μελαχρινός με μαύρα γένια, συμπαθέστατης όψεως, χωρίς να είναι ωραίος. Είναι ο ευφυέστερος, ο επιτηδειότερος και ιπποτικώτερος όλων' ο πλέον μετρίοφρων και αξιόλογος. Τον σέβονται και τον αγαπούν όλοι. Και αυτός ο Νταβέλης, ο οποίος έρχεται μετ' αυτόν ως προς την αξίαν, τον αναγνωρίζει ως ανώτερόν του» (Μελά Ναταλίας, Παύλος Μελά: Αθήναι 1964, σ. 83).

Υπήρξε βασικό στέλεχος της Εθνικής Εταιρείας, αφού ορκίστηκε «αδελφός» της στις 13 Φεβ. 1897. "Η γυναίκα του καταγόταν και αυτή από την Ζέρμα ηρωίδα κι αυτή λες και μας θυμίζει το πνεύμα των γυναικών του Ζαλόγγου και του Σουλίου και αυτό φαίνεται από το παρακάτω περιστατικό. Την ημέρα πού ο Ζέρμας έφευγε για τον Ελληνοτουρκικό πόλεμο, άφησε το νήπιο κοριτσάκι του ετοιμοθάνατο. Ενώ δε αποχαιρετούσε τη γυναίκα του, κάποιος του ευχήθηκε περαστικά για το παιδί του. Ο Ζέρμας, τότε, δείχνοντας τα παλικάρια πού τον ακολουθούσαν, του απάντησε "Να ζήσουν αυτά τα παιδιά. Αυτό ήταν του Θεού! Η δε σύζυγος του πρόσθεσε: -Με το καλό να πας εσύ Γιαννούλη και να γυρίσεις καλά και δεν πειράζει γι' αυτό. Κι αφού πήρε το όπλο, έριξε 50 τουφεκίες στον αέρα, προπέμποντας τον καπετάνιο σύζυγο της. Κατά τον FAURIEL οι εξήντα Σουλιώτισσες πού συγκεντρώθηκαν για να αποφασίσουν τι να, κάνουν «ήσαν ως επί το πλείστον μητέρες και μάλιστα νέαι με τα παιδιά των τα οποία άλλαι έφεραν εις το στήθος των ή εις τα χέρια των και άλλαι οδηγούν από το χέρι...". Μητέρα ήταν και ή γυναίκα του Ζέρμα, αλλά δεν λογάριαζε ούτε τον εαυτό της, ούτε το νήπιο κοριτσάκι. Μητέρες με παιδιά, όλες οι ηπειρώτισσες, βοηθούν στους Εθνικούς αγώνες του απελευθερωτικού πολέμου του 1912 - 1913 και του Ελληνοϊταλικού 1940 - 1941. Η γυναίκα της Πίνδου ξανασταίνει το Ζάλογγο και το Σούλι.

Ο Γιαννούλης Ζέρμας σφιχταγκαλιασμένος με τα χώματα της γης πού γεννήθηκε, φιλελεύθερος και φιλόπονος ζούσε εκεί στα βουνά και τις πλαγιές

σαν βοσκός την οδυνηρή και φιλόπονη ζωή του. Οι Τσαντερμάδες ήσαν γι' αυτόν αυτοί που του στερούσαν τη λευτεριά. Τους σκοτώνει και παίρνει τα βουνά να συναντήσει την λευτεριά που περπατούσε εκεί κι έκανε παρέα τους κλέφτες και αρματολούς. Στο σώμα του εντάσσονται άνθρωποι από τα γύρω χωριά, όπως από το Επταχώρι Καστοριάς. Αυτό φαίνεται από το παρακάτω δημοτικό τραγούδι που οι Μπουρμπουτσιώτες Κώτσιος Πιτσιάρας, Κώστας Στουρνάρας και Βαρβέρης μι την ευκαιρία κάποιας αμνηστίας έφυγαν από τον Γιαννούλη Ζέρμα και κατέβηκαν στο Βουρβουτσικό (Επταχώρι) , κοντά στους δικούς τους.

*Τρία πουλάκια κάθονταν στον Αϊλιά στη Φούρκα,
τόνα τηράει το Μπουρμπουτσκό, τάλλο τηράει τη Ζέρμα
το τρίτο το μικρότερο μοιρολογάει και λέει.
Τίν' το κακό που έπαθες και συμφορά μεγάλη
τα παλικάρια σούφυγαν ο Κώτσιους κι ο Βαρβέρης
σούφυγι κι' ο Ψυχουγιός κι ο Κώστας ο Στουρνάρας
πού ήταν μπαϊράκι στα πιδιά και φλάμπουρου στους κλέφτες
Γύρισμα: Γεια σου Ζέρμα του, Γιαννούλη Γέρμα μου.*

Οι Τούρκοι τον κυνηγούν και μάλιστα οι μπέηδες του Μπουρντανιού (χωρίο στην Ελληνοαλβανική μεθόριο), όπως ο Ζάλιο Μπέης και ο Φημ Μπέης. Αυτό διαπιστώνεται από το δημοτικό άσμα που αναφέρεται στο χρόνο που ο ονομαστός για την περιοχή οπλαρχηγός Γ. Ζέρμας εντάχτηκε στο σώμα των κλεφτών και άρχισε την επίσημη κλέφτικη ζωή του ως καπετάνιος.

*Το λέν' οι κούκοι στα βουνά κι οι πέρδικες στα πλάγια.
Το λέει κι ο πετροκότσυφας στα κλέφτικα λημέρια.
Βγήκαν οι κλέφτες στα βουνά, ψηλά (στα κορφοβούνια.
Νταβέλης πάει στο Σμόλικά, Γιαννούλης στη Μπριάζα.
Χορμόβας πήρε τα ριζά, την άκρη την Άρινα
(βουνό στην περιοχή του χωριού Ζέρμα)
και πήγε και λημεριάσει στη Ζιάμπιανη από πάνου.
Και κει που τρώγαν κι έπιναν και ψιλοτραγουδούσαν
το καραούλι φώναζε, το καραούλι λέει:
«Γλέπω ανθρώπους πόρουνται, ανθρώπους λερωμένους.
Μην' ο Νταβέλης έρχεται, μην' ο Γιαννούλης Ζέρμας;
Ούδ' ο Νταβέλης έρεται, ούδ' ο Γιαννούλης Ζέρμας.
Μόν' είναι ο Ζάλιος πόρεται, ο Μπέης του Μπουρντάνι".
Χορμόβας σαν τ' απείκασε αρπάζει τ'άρματα του.
Και το Σουλιώτη φώναζε και του Σουλιώτη λέει:
«Σουλιώτη πάρε τα παιδιά, πιάσε το πέρα μέρος.*

*Και συ Θανάσ' Καταραχιά, πιάσε το δώθε μέρος.
Κι εγώ θα πάρω το κακό, τα πλάγια της Αρένας.
Για να τους πιάσω ζωντανούς τον Τσίμα και το Ζάλιο".*

Το παραπάνω δημοτικό τραγούδι πού αναφέρεται στον από την Ζέρμα της Κονίτσης ομώνυμο οπλαρχηγό Γιαννούλη Ζέρμα τραγουδιέται με ιδιαίτερη περηφάνια από τους γέροντες Ζερματινούς στα πανηγύρια και τους γάμους, στο χωριό μας.

Πηγές και Βοηθήματα.

1. Γεωργίου Θ. Λυριτζή, Η Εθνική εταιρεία και ή δράσις αυτής. Κοζάνη 1970.
2. Εφημερίδα «Εστία» 1 Απρ. 1897, Εθνική Βιβλιοθήκη.
3. Εφημερίδα «Ακρόπολις», 2 Απρ. 1897, Εθνική Βιβλιοθήκη.
4. Ναταλίας Π. Μελά, Παύλος Μελάς, Αθήναι 1904.
5. Δημ. Ν. Τσίγκαλου. Το Επταχώρι, Θεσ/νίκη 1979.
6. Πληροφοριοδότες από το χωριό Ζέρμα.
 - α) Ιερέυς Ηλίας Παγούνης,
 - β) Νικόλαος Ζήνδρος,
 - γ) Παναγιώτης Μήτσης,
 - δ) Αριστείδης Παπαθανασίου.

ΙΩΑΝΝΗΣ Β. ΤΣΑΓΚΑΣ

Φοιτητής Θεολογικής Αθηνών

ΙΕΡΑ ΚΟΙΝΟΒΙΑΚΗ ΜΟΝΗ ΖΕΡΜΑΣ

Ἡ Ἱερά Κοινοβιακή Μονή Ζέρμας, πού τιμάται ἀνέκαθεν στο ὄνομα της Κοιμήσεως της Θεοτόκου και ετελείτο την 15ην Αυγούστου πανηγύρι, βρίσκεται στο χώρο της κοινοτικής εκτάσεως Πλαγίας (τ. Ζέρμας) της επαρχίας Κονίτσης του Νόμου Ἰωαννίνων, σε υψόμετρο 950 μ., απέχει δε 15 μόλις λεπτά της ώρας με τα πόδια, από το πρώην ομώνυμο χωριό Ζέρμα (ν. Πλαγιά) και 5 χλμ. από την κύρια αμαξωτή αρτηρία Κονίτσης — Νεαπόλεως.

Ἡ Πλαγιά είναι το τελευταίο χωριό του Νομού Ἰωαννίνων το σχεδόν αποκομμένο από το διοικητικό κέντρο του Νόμου, τα Ἰωάννινα, αλλά και απομονωμένο από το άλλο επαρχιακό διοικητικό κέντρο την Κόνιτσα, αφού απέχει από αυτήν 45 χλμ. Συνορεύει δε ἡ κοινοτική της έκταση από ΒΑ με την κοινοτική έκταση των χωριών, του Νομού Καστοριάς, Χρυσής και Επταχωρίου, από ΝΔ με τα χωριά Δροσοπηγή και Λυκόρραχη (ν. Κεφαλοχώρι) του Νομού Ἰωαννίνων. Από το χώρο της Χρυσής και του Επταχωρίου πηγάζει ο Σαραντάπορος ποταμός, παραπόταμος του μεγάλου πόταμου της Ηπείρου Αώου. Ὁ Σαραντάπορος διασχίζει σχεδόν ολόκληρη την κοινοτική έκταση της Πλαγίας και αποτελεί το φυσικό ὄριο μεταξύ Δροσοπηγής και Πλαγίας. Στο Σαραντάπορο ενώνεται ο χείμαρρος της Πλαγίας «μεγαλάκκος» πού ἔρχεται από την Ἄρρενα, τον Πριάσωπο και περνά κάτω από τον λόφο πού είναι κτισμένο το Μοναστήρι. Παλαιότερα το ρεύμα του χειμάρρου αυτού ακολουθούσε μονοπάτι πού κατευθύνετο προς τα ΒΑ και αποτελούσε τον κυριότερο φυσικό δρόμο, πού οδηγούσε από την Επαρχία Κονίτσης στην Δυτική Μακεδονία.

Με το Μοναστήρι της Κοιμήσεως της Θεοτόκου Ζέρμας ελάχιστοι μέχρι σήμερα ἔχουν ασχοληθεί. Για πρώτη φορά στα Ηπειρωτικά Χρονικά το 1930 ο αείμνηστος Χαράλαμπος. Ν. Ρεμπέλης δημοδιδάσκαλος από την Βούρμπιανη δημοσιεύει αξιόλογη περιγραφή της Μονής με την συνεργασία του τελευταίου Ἡγουμένου της Διονυσίου Παπαδάτου. Ὁ π. Γεώργιος Παΐσιος επίσης στο βιβλίο του «Μικρά συμβολή εις την ιστορίαν της Εκκλησίας της Επαρχίας Βελλάς και Κονίτσης» επισημαίνει μερικά λάθη στις επιγραφές του Χαράλαμπου Ρεμπέλη και διασώζει ενθυμήσεις των Διπτύχων, ενός Τριωδίου και

την αποτύπωση της σφραγίδας της Μονής από την αλληλογραφία του Χαράλαμπου Ρεμπέλη με την Ηγούμενο της Διονύσιο Παπαδάτο¹.

Η απομακρυσμένη και δυσπρόσιτη θέση της Μονής (ύψ. 950 μ.) συνετέλεσε, ώστε το Μοναστήρι της Ζέρμας να διατηρηθεί από τους ποικίλους εχθρούς, έστω και στην κατάσταση πού είναι σήμερα, και να αποβεί στα μαύρα χρόνια της Τούρκικης σκλαβιάς «Εθνικό προπύργιο» κρυφό σχολειό, γιατί όπως γράφει ο Ίω. Λαμπρίδης (1839 - 1891) στα ηπειρωτικά του μελετήματα «ο δε ηγούμενος της Μονής Σίλβεστρος διετήρησεν από του 1864 - 1867 την Σχολήν της ομωνύμου ταύτης κοινότητος»² και όπως αναγράφεται σε αναφορά του προέδρου της Κοινότητος Ζέρμας προς την Γενικήν Διοίκησιν Ηπείρου την 30ήν Σεπτεμβρίου 1934 ή Μονή Ζέρμας χρημάτισε «κέντρο της σπουδαζούσης νεολαίας μέχρι το 1912, οπότε άπηλευθερώθημεν και καταφύγιον κάθε πονεμένου»³.

¹ "Έχουμε στα χέρια μας τις αποτυπώσεις των σφραγίδων του Μοναστηρίου, που διεσώθησαν από 1η Ιανουαρίου 1912 σε φύλλο του βιβλίου Εσόδων της Μονής, από την οικογένεια Δημητρίου Κ. Τσάγκα και που ευγενώς προσέφερε. Στο άνω μέρος όπως διαφαίνεται, αποτυπώνεται η μεγάλη της Μονής σφραγίδα στην οποία διαβάζουμε : Η ΚΟΙΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ: ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΝ ΖΕΡΜΑΣ 1618 Στο κάτω δεξιά αποτυπώνεται ή προσωπική σφραγίδα του τελευταίου ηγουμένου της, στην οποία διαβάζουμε : ΑΡΧΙΜ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΠΑΠΑΔΑΤΟΣ ΚΟΥΤΛΟΥΜΟΥΣΙΑΝΟΣ 1903. Σε αλληλογραφία που έγινε με την ομώνυμη Μονή του Αγίου Όρους. Κουτλουμουσίον, δεν διευκρινίστηκε η σχέση του τελευταίου ηγουμένου της Μονής Ζέρμας που υπογραφεί (ΚΟΥΤΛΟΥΜΟΤΣΙΑΝΟΣ», με την Μονή του Κουτλουμουσίου του Αγίου " Όρους, Άθω (βλ. Παράρτημα σελ. 301).

² Ίω. Λαμπρίδου, Εκδόσεις Εταιρείας Ηπειρωτικών Μελετών Α΄ Ηπειρωτικά αγαθοεργήματα και άλλα δημοσιεύματα Ζαγοριανά - 1870 διάφοροι λόγοι κ.λπ σ. 58.

³ Αναφορά του προέδρου Κοινότητας Ζέρμας κατά το έτος 1934, φωτοτυπία από το αρχείο της Ιεράς Μητροπόλεως, Δρυϊνουπόλεως. Παγωνιανής και Κονίτσης στο Δελβινάκι.

Θέματα κτηνοτροφικού βίου

Άρμεγμα γάλατος αιγοπροβάτων και παρασκευή παραδοσιακής φέτας

Όλοι μας, άλλος περισσότερο κι άλλος λιγότερο, έχουμε τραφεί από μικρά παιδιά, και ιδιαίτερα, όσοι ζήσαμε τα παιδικά μας χρόνια και μεγαλώσαμε στα πονεμένα χωριά της επαρχίας Κονίτσης, με το ζυμωτό σταρένιο ψωμί, ψημένο στο φούρνο του σπιτιού μας και την φέτα το τυρί, που κι αυτό παρασκευάζεται στο σπίτι μας. Η τραχειά και σκληρή ζωή των κατοίκων των ορεινών χωριών της Επ. Κονίτσης ανάγκαζε τους ανθρώπους της να εργάζονται σκληρά για να εξασφαλίσουν το ψωμί και το τυρί στα παιδιά τους. Λίγοι, όμως που έτυχε να είμαστε ζυμωμένοι μ' αυτά τα χώματα γνωρίζουμε τη διαδικασία παρασκευής της φέτας. Ένας ηλικιωμένος κτηνοτρόφος που «άσπρισε και γέρασε» κοντά στα ζωντανά, μου διηγήθηκε σχετικά τα εξής:

«Κάθε γκοκυριό» πέρα απ' τ' αλεύρι, του λάδ', του κρασί, τα φασούλια και τ' άλλα φαγουλάτα, έβαζ κι τ' φέτα τσ' χρονιάς στου «καδί». Του καλουκαιρ' που τα ζουντανά έχ'ν μπόλικο γάλα, π' λες Γιάνν', τα βοσκάγαμ απάν' στου Ταμπούρ', στον Αϊλιά ήτουν Κουσαρτσκό. Όλ' νύχτα ξημερώναμαν ορθοί απ' του ζλαπ. Αλλά τι να κάν'ς, Τα «σκασμένα» έπρεπε να βουσκήσουν για να κατεβάσ'ν γάλα. Το πρωί - πρωί, τα χουγιάζαμ' κι τα μαζεύαμ να τα πάμε στο μαντρί να τ' αρμέξουμι. Εκεί έρχονταν οι γυναίκες με κάνα πιδί απ' του χουριό και παρν' του γάλα. Τα μαντριά τ' αχάμ' κοντά στου χωριό, όσοι είχαμ λιγότερα σφαχτάρια για να προλαβαίνουμε ν' αρχόμαστε και στου χωριό. Οι γυναίκες μας βοήθαγαν τα βάρυναν να τ' αρμέξουμι.

Βάζουμι πρώτα τσ' γίδες κι μετά τα πρόβατα στου μαντρί. Οι γυναίκες με τα παιδιά τα βάραγαν κι αράδιαζαν ένα ένα αυτά απ' τ' ρούγα. Τα τσακώναμαν ημείς κι τ' αρμέγαμ. Κατά τσ' 10 η ώρα έπριπι να τελειώσουμι. Του γάλα, όπως τ' αρμέγαμε έπιφτι στου καρδάρι. Του καρδάρ τούχαμε για μέτρου, όταν είμασταν παρέα μ' άλλους. Άμα αράδιαζαν όλα, απ' του καρδάρ' του γάλα του στράγγιζαμ στα τενεκέδια και ύστερα του φορτώναμαν στα μπλάρια. Έπριπι να μη βαϊζ'ν' στου φόρτωμα. Ταιριάζαμ καλά τσ' μεριές. Οι πιο παλιοί του πύτιαζαν ουτ' εκεί. Ημείς οι πιο νώτιρ' του φέρναμ στου σπίτι, στου χωριό να του πυτιάσουμι.

Τα σφαχτά τα βαράγαμι στου στάλου, μετά απ' τ' αρμέγμα κι φεύγαμι για του χωριό.

Μόλις ερχόμασταν με τα μουλάρια στου σπίτι, ξεφορτώναμε τα τινεκέδια απ' τα ζώα και αμέσως, όπως ήταν ζεστό το γάλα απ' τον ήλιο τ' αδειάζαμε σ' ένα μεγάλο κακκάβι, αφού πέρναγε πάλι απ' το στραγγοτάρι. Το κοιτούσαμε καλά να μη πάει, ούτε ένα μπάμπαλο, νάναι κατάσπρο. Μετά ρίχναμι δύο - τρεις χλιαριές πυτιά. Τη πυτιά αυτή την φτιάχναμι μόνοι μας. Όταν κόβαμε κάνα μικρό σφαχτό, βυζαχτάρι, να φάει η φαμπλιά κριάς' κρατούοαμι το στομάχι απ' τα μπρουστούρα. Αυτό τα παίρναμε ρίχναμε μέσα του αλάτι και μ' ένα 'σκνι το κρεμούσαμε αρκετό καιρό να τ' «αβαρέσει αέρας και να στεγνώσει. Πυτιά τώρα κι αλάτ' γίνονταν ένα. Αυτό, όταν έρχονταν ο καιρός να το χρησιμοποιήσουμε το λιώναμε με νερό και το στράγγιζαμι καλά. Το καθαρό υγρό το βάζαμι σε μια μποτίλα καθαρή. Μ' αυτό πυτιάζαμι το γάλα ημείς. Τώρα αγοράζ'ν όλοι του εμπορίου, θέλει βλέπ'ς κι φασαρία. Μόλις έσφιγγε καλά το γάλα και πριν να το βάλομε στις τζαντίλες να στραγγίς' το τυρί το κόβαμι μ' ένα κλώστρ'. Ύστερα από το κόψιμο και το στράγγισμα μιας μέρας βάζαμι το τυρί στου καδί ή στον τενεκέ και το αλατίζαμι. Το τυρόγαλο που έπεφτι απ' τσ' τζαντίλες, το βράζαμι κι βγάζαμι, τ' γκίζα (μυτζήθρα). Πολλοί έκαναν γκιζόπτες, να φάει η φαμιλιά. Έτσι κάναμι τ' φέτα και τη γκίζα».

Γλωσσάρι

αραδιάζω · αράδιασμα	Το πέραςμα των αιγοπροβάτων από τη ρούγα (πόρτα) του μαντριού με τη σειρά.
βαραίνω - βάρεμα	η άσκηση πίεσης στα γιδοπρόβατα να περάσουν από την πόρτα του μαντριού να τ' αρμέξουν.
ζλάπ - ζλάπι	άγρια ζώα, λύκος, αρκούδα, αλεπού, τσακάλι. Όλα όσα μπορούν να κατασπαράξουν το κοπάδι των αιγοπροβάτων «να κάνουν ζημιά»
μπάμπαλο	ακαθαρσία, σκουπίδι που φαίνεται μέσα στο γάλα «μπαμπαλνάει»
μπόλικος, η, ο	άφθονος, πολύς
μπρουστούρα	κοιλιά του ζώου
σφαχτό-σφαχτάρια	ότι, σφάζεται από τα αιγοπρόβατα για να φαγωθεί το κρέας του.
ταιριάζω	βάζω στα δύο μέρη του ζώου το ίδιο βάρος, ισορροπώ

τζαντίλα	μάλλινο ύφασμα που χρησιμοποιείται για το σούρωμα της φέτας. Παίρνει το σχήμα αναποδογυρισμένου κώνου όταν φύγει το τυρόγαλα από το τυρί.
φαγουλάτα	αυτά που μπορεί κανείς να τα φάει.
χουγιάζω - γουγιαχτό	φωνάζω δυνατά και από μακριά στα ζώα.

Στο πενιχρό αυτό γλωσσάρι, η εξήγηση των λέξεων περιορίζεται στη σημασία που έχουν πάρει αυτές στην Πλαγιά (Ζέρμα) - Κόνιτσας. Οι Ζερματινοί κατ' εξοχήν γεωργοκτηνοτρόφοι παλαιότερα στο επάγγελμα διασώζουν μέχρι τις μέρες μας μια γεωργοκτηνοτροφική ονοματολογία κι ένα γενικά ιδιότυπο σύνολο λέξεων. Αυτό το γλωσσικό υλικό είναι κατά την ταπεινή μας γνώμη πολύτιμο και η διάσωση του απαιτεί συστηματική ενασχόληση και έρευνα σε κάθε χωριό της επαρχίας και της πατρίδας μας. Είναι η παραδοσιακή γλωσσική μας κληρονομιά, το άνθισμα της γλώσσας του λαού μας.

Λαογραφικές ενθυμήσεις του χωριού μου

Η Λαϊκή πίστη και Λατρεία

Τ' ΑΡΣΑΛΙΑ ΣΤΗ ΖΕΡΜΑ (ΠΛΑΓΙΑ) ΚΟΝΙΤΣΑΣ

Γιορτή χριστιανική συνδεδεμένη με έθιμα της νεκρικής γιορτής των Ρωμαίων, τα ROSARIA ή ROSALIA, όπως το φανερώνει και η ονομασία. Σ' αυτά οι Ρωμαίοι στεφάνωναν τους τάφους των νεκρών με λουλούδια¹.

Στο χωριό μας, Πλαγιά της Κόνιτσας, η γιορτή των Αρσαλιών (τ' Αρσάλια) γιορτάζεται την Πεντηκοστή (= 50η ημέρα από του Πάσχα - επιφοίτηση του Αγίου Πνεύματος), τότε που βγαίνουν τα καρυόφυλλα. Σ' αυτά παίρνει μέρος, κάθε σπίτι με την τυροπιτά που ετοιμάζει από βραδύς με μπόλικο ντόπιο βούτυρο και πρωί - πρωί την πηγαίνει η νοικοκυρά (συνήθως οι γιαγιάδες - γεροντότερες γυναίκες) στους οικογενειακούς τάφους, στο νεκροταφείο του χωριού, παλαιότερα δε στον Αι- Γιώργη. Εκεί ανάβουν κεριά, προσκυνάνε, αφήνουν τα καρυόφυλλα, που μαζεύουν από τις καρυδιές, μπροστά στην Ωραία Πύλη για να γονατίσει ο ιερέας την κατάλληλη στιγμή, γι' αυτό λέγεται άλλού και Γονατιστή ή Γονυκλισία και περιμένουν το τέλος της θ. Λειτουργίας. Το εκκλησίασμα, μόλις τελειώσει η ακολουθία κάθεται παρέες - παρέες γύρω στους τάφους, έχοντας πάνω από αυτούς τοποθετήσει τις τυρόπιτες. Αφού περάσει ο ιερέας από κάθε τάφο και "ρίξει τρισάγιο" όπως λέγεται χαρακτηριστικά, αρχίζει το μοίρασμα και το φαγητό των τυροπιτών.

Η βαθύτερη σημασία του εθίμου αυτού είναι η πίστη πως τη Μεγάλη Πέμπτη έβγαιναν οι ψυχές στον απάνω κόσμο και τ' αρσάλια, αφού έτρωγαν έμπαιναν μέσα. Είναι η ίδια πίστη των Ρωμαίων και Αρχαίων Ελλήνων που πίστευαν πως οι ψυχές των νεκρών ορισμένες μέρες περιεφέροντο στον απάνω κόσμο και για να μην βλάπτουν τους ζωντανούς έπρεπε να εξιλεώνονται με διάφορες προσφορές². Οι ζωντανοί θέλουν τις ψυχές στον απάνω κόσμο μαζί τους.

¹ Πρβλ. Γ.Α. ΜΕΓΑ. Ελ. εορταί και έθιμα της Λαϊκής Λατρείας, Αθήναι 1957 σελ.177.

² Πρβλ. Γ.Α. ΜΕΓΑ, Έθν. Ανωτ. σελ. 208.

Η ιδέα πως την επομένη οι ψυχές πηγαίνουν στην φυλακή του Άδη, συγκινεί την λαϊκή ψυχή και η συγκίνηση της αυτή εκφράζεται με τα παρακάτω λόγια:

- *Ανάθεμα ποιος δούλεψε τρία καλά Σάββατα.*
- *Της Κριατνής³. της Τυρινής⁴ και τ' μέρα τ' Αϊ Θοδώρη⁵*
- *Μεγάλη Πέμπτη νάρχεται που τρεις φορές το χρόνο*
- *Τ' Αρσάλια να μην έρχονται καμιά φορά τον χρόνο.*

Αυτά τα τρία Σάββατα όλες οι οικοκυράδες (γυναίκες αρχηγοί των εργασιών του σπιτιού) ετοιμάζουν από την προηγούμενη μέρα πρόσφορα, (Λειτουργίες ή προσφορές) βράζουν κόλλυβα (σιτάρι), κάνουν κεριά στο σπίτι που τα ονομάζουν «ψυχούρια», τα οποία με λίγο κρασί (= ανάμα) και λάδι (για τα καντήλια) τα πηγαίνουν στην Εκκλησία. Εκεί στο τέλος της θ. Λειτουργίας ψάλλετε Τρισάγιο με επιμνημόσυνες ευχές από τον ιερέα και αναφέρονται τα ονόματα των κοιμηθέντων από το «ψυχοχάρτι». Τα κόλλυβα μοιράζονται στο προαύλιο της Εκκλησίας σ' όσους παρευρίσκονται και είναι χαρακτηριστικό το ότι αυτή η διαδικασία λένε πως γίνεται για τις ψυχές. Όποιος τρώει κόλλυβα εύχεται «Θεός συγχωρέσει».

³ Το Σάββατο της παραμονής της Α Κυριακής των Απόκρεω.

⁴ Το Σάββατο της παραμονής της Β Κυριακής των Απόκρεω.

⁵ Το Σάββατο της Α Κυριακής της Μεγάλης Σαρακοστής.

Η ΖΕΡΜΑ (ΠΛΑΓΙΑ) ΚΟΝΙΤΣΑΣ ΣΗΜΕΡΑ

*(Οδοιπορικό στο χωριό μου με την ευκαιρία των
Δημοτικών. Εκλογών)*

Μετά από αρκετά χρόνια η μεταφορά της κοινότητας ΖΕΡΜΑΣ (ΠΛΑΓΙΑΣ.) ΚΟΝΙΤΣΑΣ στη νέα τοποθεσία ΚΡΟΥΣΙΑΝΑ της δικής της κοινοτικής έκτασης έγινε πραγματικότητα. Τα ΚΡΟΥΣΙΑΝΑ, που θα χτιζόταν το νέο χωριό το 1963, ως τοποθεσία κατάλληλη γι' αυτό το σκοπό, ήταν το «μήλο της έριδας» μεταξύ των φιλήσυχων κατά τα άλλα κατοικούν της για πολλά χρόνια, καίτοι: α) Η τοποθεσία είχε κριθεί από τις αρμόδιες υπηρεσίες της Νομαρχίας Ιωαννίνων, ως η πλέον κατάλληλη και β) Είχαν δοθεί οικόπεδα σε όλους τους μόνιμους κατοίκους πριν από πολλά χρόνια.

Τα ΚΡΟΥΣΙΑΝΑ, η σημερινή ΠΛΑΓΙΑ, δεν βρίσκονται σε χαμηλότερο υψόμετρο από την παλαιά ΠΛΑΓΙΑ, αλλά σε πλεονεκτικότερη από εδαφολογική άποψη θέση. Δεν υπάρχουν ρέματα γύρω από τον οικισμό και η κλίση του εδάφους δεν έχει την κατωφέρεια του παλαιού οικισμού. Το νέο χωριό της ΖΕΡΜΑΣ λούζει τώρα ο ήλιος από την ανατολή του μέχρι το «γέρμα του». Κτισμένο λίγο πιο πάνω από την Ιστορική κοινοβιακή Μονή Ζέρμας, με σχέδιο πόλης μοιάζει ν' αγκαλιάζει τις παρυφές του Γράμμου. Τα σπίτια όλα νεόκτιστα με τις τελευταίες προδιαγραφές της οικοδομικής τεχνικής και κτισμένα τα περισσότερα με το μεράκι των ίδιων των Ζερματινών μαστόρων, ο ασφαλτοστρωμένος δρόμος που ξεκινάει από το κέντρο του χωριού και πάει να ενωθεί με την κύρια αμαξωτή αρτηρία της ΚΟΝΙΤΣΑΣ - ΝΕΑΠΟΛΗΣ, η ηλεκτροδότηση του, το σύγχρονο υδραγωγείο και το νεόκτιστο πολιτιστικό κέντρο δίνουν στον επισκέπτη την όψη ενός παράξενου χωριού πάνω στα Ηπειρ. βουνά. Στα βουνά που διαγράφηκε το έπος του 40 και ο εμφύλιος σπαραγμός. Τον φετινό χειμώνα ολοκληρώνεται σχεδόν η μεταφορά όλων των μόνιμων κατοίκων. Τα τελευταία χρόνια, είναι αλήθεια, έγιναν πολλά, στο νέο χωριό. Υπάρχουν ακόμα προβλήματα που πρέπει να βρουν την λύση τους τώρα. (π.χ. τηλεφωνική σύνδεση. Εκκλησία κλπ.). Οι εκλεγμένοι από την πλειοψηφία των Ζερματινών στο κοινοτικό συμβούλιο, ας προσπαθήσουν.

Ο ΓΑΜΟΣ ΣΤΗΝ ΠΛΑΓΙΑ (ΖΕΡΜΑ) ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΤΑ ΠΑΛΙΑ ΧΡΟΝΙΑ

Ι. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΠΑΡΑΔΟΣΗ — ΛΑΟΣ

Η Λαϊκή παράδοση δεν είναι συντήρηση, αρρώστια νου παρελθόντος και νεκρό γράμμα. Δεν είναι νόμος, στείρα μουσειακή υπόθεση και ιερή παρελθοντολογία. Είναι εξέλιξη, υγεία, ζωή και δύναμη πληρότητας στην εμπειρία του σήμερα. Το να συναντηθείς με τη λαϊκή παράδοση, σημαίνει να συνδεθείς ζωντανά με τους πόθους και τους καημούς του ελληνικού λαού" να την αποδεχθείς στο .σήμερα και να το διαμορφώσεις, να ενσωματώσεις το παλιό και το καινούργιο για να γίνει έτσι η μέθεξη ίσου στην αλήθεια που ζει ο λαός μας' αυτός ο ελληνικός λαός της υπαίθρου, ο πονεμένος δάσκαλος της παράδοσης.

Μέσα στη δίνη της τεχνοκρατικής εποχής μας, όπου ο άνθρωπος ζει την αλλοτρίωση της υπάρξεως του σ' όλες τις διαστάσεις της, χάνει την αυτοσυνειδησία και τον προσανατολισμό του. Οι ανθρωπιστικές αξίες συνεχώς παραμερίζονται και στη θέση τους προβάλλονται κάποια ξενόφερτα ήθη και έθιμα τελείως ασυμβίβαστα ,προς το ελληνικό ήθος και τη ζωντανή ελληνική παράδοση, που με καταλυτική μανία επιδρούν στον τρόπο ζωής του λαού μας, παραμερίζοντας την παράδοση και μαζί μ' αυτήν γκρεμίζοντας έναν ολόκληρο κόσμο, χτισμένο από γενεές ανθρώπων, που είναι κρίμα να λησμονηθεί. Έτσι, σαν μια διαμαρτυρία ή καλύτερα σαν μια δικαίωση αυτών που ο χρόνος μαστίγωσε τη σκέψη τους αλύπητα, συναρμολογώ ό,τι απομένει απ' τα κομμάτια μιας παράδοσης που σπασμωδικά έφτασε ως τις μέρες μου, για να ξεθαφτούν παλιές ενθυμήσεις, να ξαναζωντανέψουν μνήμες, για να σκύψουν ευλαβικά τα νιάτα μου σήμερα στην πηγή της παράδοσης, να πάρουν ό,τι καλό και θετικό, αντλώντας το «ύδωρ της ζωής».

Υψόμετρο ερημιάς

Γρανίτης και νερό να διαβρώνουν τα λίγα

εναπομείναντα ανθρώπινα πρόσωπα

Το σκηνικό λιτό απέριττο :
Πέτρινες 'στέγες, εδώ κι εκεί χαμόκλαδα
εγκατάλειψης, ησυχία διάρκειας θανατερή,,
ατραποί που τίποτα δεν φέρνουν.
Το σκηνικό •έτοιμο να δεχτεί
σα μυσταγωγία τη χαρά τον γάμου.
Εγώ λοιπόν και το παρελθόν,
Μία δύσκολη σχέση , μα ωστόσο σχέση.
Μια ψυχική παρόρμηση και το χέρι να τρέμει...
Να τρέμει κάτω •απ' το βάρος της παράδοσης.
Να ξεκινάει μπροστά στις λευκές σελίδες....

Καλοκαίρι 1981, Πλαγιά Κόνιτσας.

Ο ΓΑΜΟΣ ΣΤΗΝ ΠΛΑΓΙΑ (ΖΕΡΜΑ) ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΑ ΚΑΙ ΤΩΡΑ

Α) ΓΕΝΙΚΑ

1. Σχέσεις των δυο φύλων προ του γάμου

1α. Η θέση του νέου και της κόρης στη μικρή κοινωνία του χωριού μας προ του γάμου παλιότερα και τώρα ακόμη μπορεί να χαρακτηριστεί σαν προβληματική. Η γυναίκα στις εκδηλώσεις, τις κοινωνικές, δεν είναι ίση με τον άνδρα. Δηλ. διαφαίνεται ότι η γυναίκα είναι σαφώς υποδεέστερη του άνδρα. Ο απλός, αντικειμενικός παρατηρητής το βλέπει αυτό ακόμη και σήμερα. Στο τραπέζι, όταν υπάρχουν φιλοξενούμενοι, παρακάθονται μόνοι οι άνδρες, οι γυναίκες και τα κορίτσια υπηρετούν ή "κάθονται σ' άλλο δωμάτιο. Στους γάμους ετοιμάζεται το καλύτερο δωμάτιο για τους άνδρες και το δωμάτιο για τις γυναίκες. Στα πανηγύρια υπάρχει ο χορός των γυναικών και ο χορός των ανδρών. Τα ανύπανδρα κορίτσια δεν εκκλησιαζόντουσαν τακτικά παρά μόνο τις μεγάλες γιορτές και αυτό, αν ληφθεί υπ' όψη ότι η εκκλησία στο χωριό είναι το κέντρο κάθε εκδήλωσης και ο φυσικός χώρος κοινωνικοποίησης του ατόμου. Η αρραβωνιαστικιά, αν συναντούσε τον αρραβωνιαστικό στο δρόμο δεν του μιλούσε ενώ στο σπίτι υπήρχε το δωμάτιο για τους δύο. Απόφευγε συνάντηση με τον ίδιο ή συγγενείς του. Καβάλα στο άλογο πηγαίνει ο άνδρας και περπατάει η γυναίκα.

2α. Το δικαίωμα της εκλογής συζύγου έχει ο άνδρας. Η φροντίδα του πατέρα για 'το γάμο στρέφεται περισσότερο στην κόρη παρά στο αγόρι. Τα 18 χρόνια ήταν ηλικία ώριμη για τον γάμο. Ισχύει κι εδώ η παροιμία:

«Η μικρός μικρός παντρέψου ή μικρός καλογερέψου».

Β) ΠΡΟΞΕΝΕΙΟ ΚΑΙ ΜΝΗΣΤΕΙΑ

1. Εκείνα τα χρόνια πήγαινε στο σπίτι της νύφης σαν προξενητής ο πατέρας του γαμπρού ή πλησιέστερος συγγενής του σταλμένος από τον πατέρα.
2. Αρχικά έδιναν απλώς ένα λόγο που ήταν συμβόλαιο. Η μέρα των αρραβώνων καθορίζονταν από τους σπιτιάτες. Η ηλικία της μνηστείας ήταν από 16 ετών και πάνω.

Οι αρραβώνες γινόντουσαν πάντα στο σπίτι της νύφης' οι συγγενείς του γαμπρού μαζευόντουσαν ιστό σπίτι της νύφης και ο αριθμός των έπρεπε να είναι πάντα μόνος, γιατί όπως λέγανε τους έφερνε γούρι.

Η νύφη θα κερνούσε τους συμπεθέρους, ενώ ο πατέρας του γαμπρού και της νύφης θα αλάζανε τις βέρες αν είχαν, διαφορετικά αλάζαν κέρματα. Τελευταία οι βέρες αλάζονταν από τον παπά του χωριού.

Μετά η νύφη πρόσφερε δώρα στο συγγενολόι, στους συμπεθέρους του γαμπρού που συνήθως ήταν κάλτσες, πετσέτες, μανδήλια, πουκάμισα. Οι κάλτσες του γαμπρού έπρεπε να έχουν μέσα ρύζι, βασιλικό και καραμέλες για να ριζώσουν και γλυκάνουν (ρίζωμα - γλύκαμα) και να είναι διαφορετικές από των άλλων (καλοφτιαγμένες - κεντητές).

Εκεί γλεντούσαν με τοπικά τραγούδια όλη τη νύχτα και το πρωί πήγαινε το συγγενολόι της νύφης στο σπίτι του γαμπρού για να ευχηθεί.

Γ) ΕΘΙΜΑ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΛΕΣΗ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

1. Όνομα του γάμου—Προπαρασκευή

Ο γάμος ή χαρά ή παντρεία όπως λέγεται στο χωριό μας τελείται πάντοτε Κυριακή, κατά προτίμηση το καλοκαίρι και μάλιστα μετά τις 15 Αυγούστου. Το κλείσιμο της μέρας του γάμου αποτελεί έναν από τους απαραίαστους όρους μεταξύ των συμπεθέρων. Η πρόσκληση του νονού και του μπράτιμου γίνεται ιδιαίτερα με κανίσκι που είναι μια μικρή κουλούρα και μια πλόσκα στολισμένη που περιέχει κρασί. Οι προσκλήσεις των συγχωριανών γίνονται από δύο ή και περισσότερα αγόρια που έχουν στη ζωή και τους δύο γονείς και που περιφέρονται όλα τα σπίτια του χωριού με μια στολισμένη κόφα που περιέχει τσίπουρο και λένε: «Νάστε καλεσμένοι στο γάμο του (όνομα γαμπρού) ή της (όνομα νύφης)». Οι προσκεκλημένοι, ενώ πίνουν λίγο τσίπουρο εύχονται: «Να μας ζήσουν, να προκόψουν, καλά στέφανα». Ανάλογα δε με την οικονομική τους κατάσταση ερχόμενοι 'στο γάμο, στο 'σπίτι του γαμπρού ή της νύφης, φέρνουν δώρα, το λεγόμενο κανίσκι. Το κανίσκι μπορεί να είναι σφάγιο στη σούβλα, κουλούρα, μπουγάτσα, τυρί, αυγά κλπ.

Κουμπάρος ορίζεται ο ανάδοχος, ο νουνός. Αυτός δηλ. που βάφτισε τον γαμπρό ή τη νύφη. Πρόσωπα που χρησιμεύουν σαν παράγαμπροι (μπράτιμος - μπρατίμισσα) είναι νέοι και νέες ανύπανδροι που ζουν οι γονείς τους. Σαν μπρατίμισσα, προτιμάται κοπέλα του αμέσου οικογενειακού συγγενικού περιβάλλοντος του γαμπρού ή της νύφης. Τα καθήκοντα τους είναι διακονία σ' όλη τη διάρκεια του γάμου.

2. Έθιμο φλαμπουριού ή μπαϊρακιού

Το Σαββατόβραδο, πριν από το βραδινό φαγητό και με τη συμμετοχή όλων των καλεσμένων στο σπίτι του γαμπρού, ετοιμάζεται η σημαία της γαμπριάτικης πομπής. Ο στολισμός της γίνεται ως εξής: Ο μπαϊρακτάρης, αγόρι 10—20 ετών, έχει ήδη έτοιμο το κοντάρι, ξύλο πάχους δύο περίπου δακτύλων και ύψους τριών μέτρων με σταυρό στην κορυφή στα τρία άκρα του οποίου τοποθετούνται (εμπηγνύονται) μήλα, 'ενώ διάφορα λουλούδια με βασιλικό περιστοιχίζουν με κατάλληλο τρόπο δεμένα το σταυρό. Τα μήλα δεν πρέπει να πέσουν πηγαίνοντας για το πάρσιμο της νύφης. Ο μπαϊρακτάρης πρέπει να προσέχει μην του τα πάρουν στη διάρκεια της διαδρομής γιατί δεν θεωρείται καλός οiwνός αν τα μήλα φύγουν από το κοντάρι. Κατά μήκος του ξύλου, του κονταριού, απλώνουν μεγάλο ωραιότατο άσπρο μανδήλι στο μέσο του οποίου ράβεται κόκκινος σταυρός. Καθ' όλη δε τη διάρκεια της κατασκευής του μπαϊρακιού τραγουδιούνται εναλλάξ από το χορό των γυναικών και οργανοπαικτών διάφορα τραγούδια, όπως:

*Ευχήσου με μανούλα μου
Μπαργιάκι ν'αρματώσω
Κοράσιο τ'αρματώνει, κ.λπ*

*Τίνος είν'ο φλάμπουρας
Που βεργοστολίζεται
Που βεργοκαμαρώνεται;
Του (τάδε) είναι ο φλάμπουρας
Όπου βεργοστολίζεται και βεργοκαμαρώνεται
Να πάει στην Πόλη και να ρθεί
Να φέρει κόρην εύμορφη.*

Αφού τελειώσει η κατασκευή του το μπαϊράκι παραδίδεται στον μπαϊρακτάρη που σέρνει μαζί με τον μπράτιμο και την μπρατίμισσα πρώτος το χορό, ενώ τραγουδιέται με ιδιαίτερη χαρά το παρακάτω τραγούδι:

*Κύργιε μ' και ποιος τον κάνει
Του νιόγαμπρου το γάμο.
Πατέρας του τον κάνει
Με μόσχο, με σταφύλι
Με της δροσιάς τα χείλη*

*Η μάνα του τον κάνει
Με μόσχο, με σταφύλι
Με της δροσιάς τα χείλη.*

Τ' αδέρφια του τον κάνουν.....

3. Παρασκευή των ψωμιών του γάμου

Τη Δευτέρα ή Τρίτη ή Τετάρτη πρωί πριν από την Κυριακή του γάμου, με προσωπική συμμετοχή του γοερού, του μπράτιμου ή βλάμη, συνοδεία από νέους άνδρες και γυναίκες, κυρίως συγγενείς, παίρνουν το τσεκούρι, καθαλίζουν ο καθένας το ζώο του (άλογο ή μουλάρι) και ανηφορίζουν για το βουνό της Οξιιάς (ταμπούρι), εκεί που θα βρουν ξερά ξύλα (καυσόξυλα) που είναι απαραίτητα για τις διάφορες εκδηλώσεις του γάμου (ψήσιμο ψωμιών, φαγητού, ψητού κλπ.). Στο δρόμο τον ανηφορικό προς το ταμπούρι είναι ευκολονόητο, ότι επικρατεί κλίμα χαράς και ευφροσύνης. Μεταξύ των άλλων τραγουδούν:

*Χαρά θέλω να κάνω,
Νύφη πα να πάρω.*

*Ας παν να δουν τα μάτια μου
Πώς να περνάει η αγάπη μου
Μην ήυρε άλλον κι' αγάπησε
Και μένα με παράτησε.*

Την Τρίτη, από τη νύφη, πηγαίνουν για ξύλα στο βουνό. Προσπαθούν να μην πάνε την ίδια μέρα. Σε περίπτωση όμως που συναντηθούν, αλευρώνονται.

Την Τετάρτη το βράδυ στο σπίτι, του γαμπρού «πιάνονται τα προζύμια» για το ψωμί που θα ζυμώσουν στο γάμο. Στο μέσο του μεγάλου δωματίου, «νοντά», του σπιτιού τοποθετείται μία σκάφη, ένα σακί με το απαραίτητο αλεύρι και ένα «γκιούμι» με νερό. Οι νέοι και τα κορίτσια αρχίζουν τα τραγούδια, ενώ συγχρόνως η «μπρατίμισσα» αρχίζει το πιάσιμο "των προζυμιών.

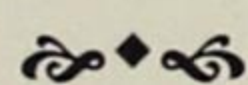
Βρισκόμαστε ακόμα στα προεόρτια του γάμου και τα πράγματα είναι απλά. Παλαιότερα, μόλις άρχιζε το «πιάσιμο των προζυμιών» ακούγονταν πυροβολισμοί.

Την Πέμπτη το βράδυ στο σπίτι της νύφης οι νέες γυναίκες γεμίζουν τα μαξιλάρια.

Την Παρασκευή το βράδυ στο σπίτι του γαμπρού συγκεντρώνονται οι καλεσμένοι για το «πιάσιμο των παξιμαδιών». Οι καλεσμένοι ερχόμενοι στο σπίτι εύχονται στους γονείς και συγγενείς «να μας ζήσουν», «καλά στέφανα» ενώ αντεύχονται σ' όσους δεν είναι παντρεμένοι «στο κεφαλάκι σας» δηλ. Στο δικό τους γάμο.

Η μπρατίμισσα ή βλάμισσα, κόρη που ζουν απαραίτητα οι γονείς της, είναι υπεύθυνη για όλη την τελετή και έχει το προβάδισμα σ' όλες τις δουλειές του γάμου, ετοιμάζεται καταλλήλως για το ζύμωμα. Σ' ένα σεντόνι λευκό στη μέση του δωματίου τοποθετούνται από τη μάνα του γαμπρού ένα κόσκινο με καρύδια και καραμέλες και ενώ τις τέσσερις γωνίες του σεντονιού τις κρατούν τέσσερα νέα παιδιά, τινάζουν διαδοχικά το σεντόνι, ώστε να πέσουν τα καρύδια και οι καραμέλες στους καλεσμένους.

Η μπρατίμισσα κοσκινίζει το αλεύρι και αρχίζει να ζυμώνει, ενώ οι παρευρισκόμενες γυναίκες τραγουδούν:

Αφού ζυμωθεί παίρνουν οι νέες κυρίως γυναίκες από ένα «πλαστήρ», το οποίο τοποθετεί η κάθε μία στα πόδια της, ενώ κάθεται σταυροπόδι και πλάθουν το ζυμάρι σε ομοιόμορφα στρογγυλά επιμήκη κομμάτια.

Τα ομοιόμορφα αυτά στρογγυλά επιμήκη κομμάτια τοποθετούνται στο «ταψί» σταυρωτά ανά 9 και 7. Τα 9 είναι του γαμπρού και τα 7 της νύφης μέχρις ότου γεμίσει το ταψί. Στη διάρκεια που γίνονται αυτά το τραγούδι συνεχίζεται:

*Μες σε τούτη την αυλή
Ήταν μια πέτρα σταυρωτή,
Κι' η πέτρα ν' έβγαζε νερό
Πάϊσεν' ο (όνομα γαμπρού) κι έκατσε
Κι η μάνα του του έλεγε
Κι' ο αφέντης τόλεγε
Φεύγα βρε (Σιώμο μ') μ' που τάφτου,
Να μη λερώσ' τα ρούχα σου,
Εγώ μανούλα μ' κάθομαι,*

Ωσ' τ' άστρα 'ναι στον ουρανό